

АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ ІТАЛІЇ: СУЧАСНІСТЬ ТА РЕФОРМУВАННЯ

Ален Панов
к.і.н., доцент міжнародних відносин,
Голова Закарпатського осередку
Спілки дипломатів України

Адміністративно-територіальний устрій Італії: сучасність та реформування

У пропонованій статті розглядається проблематика адміністративно-територіального устрою Італійської Республіки, розв'язання питання балансу повноважень, компетенції та відповідальності між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування, основні напрямки реформування територіального устрою, оптимізації кількості адміністративно-територіальних одиниць.

I. Теоретичні засади

Територіальний устрій держави є одним з ключових інструментів ефективного врядування. Пошук оптимальної моделі, яка б з одного боку розмежувала владні повноваження, компетенції та відповідальність між центральною та місцевими владами, з іншого – забезпечила єдність державної території та цілісність державного механізму, залишається актуальним у будь-якій країні на кожному з етапів її історичного розвитку.

Теорія держави і права проблематику територіальної організації влади розглядає в площині форми державного устрою. Сформувався певний стереотип, у відповідності до якого розрізняють дві основні форми територіального устрою – унітарну та федеративну, по суті протиставляючи їх одна одній. Аналізуючи названі явища в державотворенні, як правило, використовують такий понятійний апарат.

Форма державного устрою – організація територіально-адміністративного поділу держави, яка виражає взаємовідносини між державою в цілому і її складовими частинами, між центральними та місцевими органами влади. Суть полягає у наявності або відсутності ознак державності (суверенітету) у територіальних одиниць.

Види:

Унітарна (проста) – форма устрою, при якій жодна адміністративно-територіальна одиниця немає ознак державності (напр., Угорщина), або більшість адміністративно-територіальних одиниць не мають ознак державності (напр., Італія). Види територіальних одиниць: департамент, мед'є, область, воєводство, провінція;

Федеративна (складна) – держава, в якій її територіальні складові мають ознаки державності: свого главу, уряд, конституцію, парламент, поліцію, при збереженні цілісності держави. (напр., США). Види суб'єктів федерації: штати, землі, республіки і т.п.

Конфедерація (союз) – як особливий вид форми устрою являє собою союз держав, які об'єдналися для досягнення спільної мети. При цьому суверенітет держав повністю зберігається, а окремі повноваження передаються конфедеративним органам влади. В наш час прикладів конфедерації немає, хоча деякими її рисами наділений Європейський Союз.

Слід зауважити, що такий поділ держав на сьогодні вже не є достатньо ефективним, оскільки не відображає суті територіальної організації влади. В цьому контексті

визначення держави як федеративної або унітарної не завжди є на часі. Так, скажімо статус італійського регіону та німецької федеральної землі мало чим відрізняється по суті, однак першу країну традиційно відносять до унітарних, а другу – до федеративних. З огляду на «немодність» визначення унітаризму-федералізму в більшості країн Європи, в сучасності більш правильно визначати форму устрою за балансом можливостей, повноважень, відповідальності держави в цілому та її складових. З цієї точки зору актуальним видається визначати держави як **централізовані і децентралізовані**.

Зокрема одним з європейських трендів у цьому аспекті є регіоналізація – поступовий перехід від Європи національних держав до Європи регіонів. В цьому контексті регіони розглядаються як політико-географічні одиниці, що об'єднані спільною історією, ментальністю, економічними факторами та мають чітко визначену територію. Саме вони покликані стати базовим елементом спільного європейського простору. Цей процес розпочався у «старих членах ЄС» ще у середині 20 століття і подекуди триває по сьогодні. До нього ж долучаються нові учасники Євросоюзу. Оригінально цей процес носив здебільшого економіко-географічне забарвлення і мотивувався необхідністю введення ідентичних статистичних просторів. Натомість з часом він охопив також і інші сфери суспільного життя – публічну адміністрацію, вироблення регіональної ідентичності, самоврядування тощо.

II. Територіальний устрій Італії – розвиток і сучасність

Показовим у цьому аспекті є Італія, яка після тривалого періоду територіальної сепарації, об'єдналася у 1861 р. Встановивши на початку двохступінчату систему територіального устрою, яка включала до свого складу провінції та муніципалітети, вона доволі швидко перейшла до триступінчатої, яку сьогодні звикли називати класичною.

На сьогодні Італія є парламентською республікою з унітарним, значно децентралізованим державним устроєм та демократичним політичним режимом.

Сучасний територіальний устрій був сформований в середині минулого століття. Не дивлячись на арифметичні зміни кількості адміністративно-територіальних одиниць, базові засади устрою значних змін не зазнали. З огляду на це, сьогодні діюча система не завжди ефективно може відповісти на виклики часу, таким чином потребує деяких змін.

На **найнижчому рівні** адміністративно-територіального устрою перебувають **комуни** – утворення, що до свого складу включають від одного до кількох населених пунктів. Станом на 2009 рік в Італії нараховували 8 100 комун. Особливістю італійських комун є їх диспропорціональність – як з огляду на площу та кількість населення, так і з огляду на кількість комун в рамках окремих регіонів та щільність населення.

Так, найбільшою комуною за кількістю населення та водночас за територіальним масштабом є Рим. Він займає площу 1 307. 77 кв. км і його населення складає 2 761 477 осіб. Водночас найменшою комуною за кількістю населення є Педезіна у Ломбардії, в якій проживає всього 34 особи, а за площею – Фієра-ді-Прімієро у Трентіно, територія якої становить 0.15 кв. км.

Щодо щільності розташування комун слід навести приклад провінції Барі, населення якої складає 1 564 000 осіб і в якій розташовано 48 комун, що складає щільність 32 000 чоловік на одну комуно. Водночас в провінції Аоста проживає всього 121 000 осіб, однак діє 74 комун, таким чином складаючи щільність 1630 осіб на одну комуно. [1]

В кожній комуні діють органи місцевого самоврядування – представницькі і виконавчі, які обираються населенням за допомогою пропорційної системи терміном на п'ять років. Основною фігурою в управлінні комуну є **сіндако** – мер, який водночас керує представницьким органом влади та формує і очолює виконавчий орган влади. Мер обирається населенням за допомогою прямих виборів. На чергових виборах політичні сили пропонують кандидатів на посади мера та **список осіб**, які у випадку його перемоги увійдуть до складу місцевого представницького органу. У випадку перемоги кандидата в мери, його список отримує 3/5 місць **комунальній раді**, яка є представницьким органом влади. Мер формує **джунту** – виконавчий орган влади, до складу якого входять призначені ним Асесори.

До компетенції комун належать питання реєстрації актів громадянського стану, доріг, інженерної інфраструктури, публічних робіт та муніципальної поліції. Останній орган відповідальний за організацію дорожнього руху на території комун.

Комуна може мати внутрішній поділ на райони, квартали, частини тощо, при якому одна з частин, в якій розташовані органи управління, як правило, носить назву «каполуго». На рівні комун **відсутні територіальні органи державної** влади, а частина державних функцій делегуються мерам.

Зауважимо, що не дивлячись на наявну диспропорцію як за географічними чинникам, так і по рівню економічного розвитку, **комуні залишаються важливим «локал-патріотичним»** елементом територіального устрою, до якого звикли його жителі та який існував протягом значного історичного часу. З огляду на це їх значною мірою не торкаються процеси реструктуризації і злиття. Натомість можна виділити процес **перетворення окремих частин комун у самостійні одиниці**.

На другому рівні територіального устрою знаходяться **провінції**. Вони об'єднують по декілька комун і в переважній більшості (за виключенням провінції Аоста) об'єднуються у регіони. Станом на сьогодні Італія поділена на 110 провінцій, з яких найбільшою за площею є провінція Больцано, територія якої складає 7400 кв.км, а за населенням провінція Рим - 4 208 740 осіб. Найменшою провінцією за площею є провінція Трієст – 212 кв.км, а за населенням – провінція Ольястрі, з 57980 особами. [2] В цьому аспекті також спостерігаємо **нерівномірність** за основними географічними величинами. Подібна непропорційність спостерігається в деякій мірі і в рівні економічного розвитку.

Місцеве самоврядування в провінціях здійснюється президентом, провінційною радою та джунтою. **Президент** є ключовою посадовою особою місцевого самоврядування, який обирається населенням за допомогою прямих виборів терміном на 5 років. Кожен кандидат у президенти формує **власний список кандидатів** до провінційної ради, який у випадку його перемоги, отримує до 3/5 місць. Разом з тим, кожен з кандидатів **закріплений за відповідним територіальним округом** і кількість набраних ним голосів враховується, при розподілі місць. **Провінційна рада** є представницьким органом місцевого самоврядування, який очолюється президентом і мандат діяльності якої збігається з мандатом діяльності президента. Останнє означає, що у випадку дострокового припинення повноважень президента, провінційна рада вважається нелегітимною. Президент також формує і очолює **джунту** – виконавчий орган місцевого самоврядування.

Серед основних функцій, віднесених до провінційних органів самоврядування є територіальне планування, регулювання діяльності місцевих поліцейських органів та пожежної служби, транспортне забезпечення і реєстрація, охорона навколишнього природного середовища, розвиток культурної спадщини, медичні питання, утилізація твердих побутових відходів, менеджмент середньою освітою. Окрім цього, у

відповідності до принципу субсидіарності на підставі декрету 112/1998 року до функцій провінційних органів влади віднесені питання цивільного захисту, діяльності системи центрів зайнятості та значно розширенні повноваження у регулюванні транспорту. [3] У провінціях також діють територіальні органи державної влади, для яких провінція є найнижчим рівнем у системі адміністративно-територіального устрою. До таких слід віднести **префекта** та очолювану ним **префектуру**, а також **квестора** і **квестуру** відповідно. Компетенцією **префекта**, який представляє центральний уряд, є контроль за додержанням законодавства з боку місцевих органів самоврядування, посередництво між ними та урядом, а також координація діяльності територіальних органів державної влади. **Квестор** очолює територіальний підрозділ поліції держави і в цілому несе відповідальність за громадську безпеку; він підпорядковується префекту.

Таб.1 ПРОВІНЦІЇ ІТАЛІЇ

Провінція (італ.)	код	Регіон (італ.)	Населення	Площа (km ²)	Щільність (чол./km ²)	Муніципалітети
<u>Ogliastra</u>	OG	<u>Sardinia</u>	57,965	1,854	31	23
<u>Isernia</u>	IS	<u>Molise</u>	88,694	1,528	58	52
<u>Medio Campidano</u>	VS	<u>Sardinia</u>	102,409	1,516	68	28
<u>Aosta</u>	AO	<u>Valle d'Aosta</u>	128,230	3,263	39	74
<u>Carbonia-Iglesias</u>	CI	<u>Sardinia</u>	129,840	1,495	87	23
<u>Gorizia</u>	GO	<u>Friuli-Venezia Giulia</u>	142,407	466	306	25
<u>Olbia-Tempio</u>	OT	<u>Sardinia</u>	157,859	3,399	46	26
<u>Rieti</u>	RI	<u>Lazio</u>	160,467	2,750	58	73
<u>Nuoro</u>	NU	<u>Sardinia</u>	160,677	3,934	41	52

<u>Verbano-Cusio-Ossola</u>	VB	<u>Piedmont</u>	163,247	2,256	72	77
<u>Oristano</u>	OR	<u>Sardinia</u>	166,244	3,040	55	88
<u>Vibo Valentia</u>	VV	<u>Calabria</u>	166,560	1,139	146	50
<u>Enna</u>	EN	<u>Sicily</u>	172,485	2,561	67	20
<u>Crotone</u>	KR	<u>Calabria</u>	174,605	1,716	102	27
<u>Fermo</u>	FM	<u>Marche</u>	177,914	860	207	40
<u>Vercelli</u>	VC	<u>Piedmont</u>	179,562	2,088	86	86
<u>Sondrio</u>	SO	<u>Lombardy</u>	183,169	3,210	57	78
<u>Biella</u>	BI	<u>Piedmont</u>	185,768	914	203	82
<u>Matera</u>	MT	<u>Basilicata</u>	203,726	3,447	59	31
<u>Massa and Carrara</u>	MS	<u>Tuscany</u>	203,901	1,157	176	17
<u>Belluno</u>	BL	<u>Veneto</u>	213,474	3,676	58	69
<u>Ascoli Piceno</u>	AP	<u>Marche</u>	214,068	1,228	174	33
<u>Asti</u>	AT	<u>Piedmont</u>	221,687	1,515	146	118
<u>Imperia</u>	IM	<u>Liguria</u>	222,648	1,156	193	67
<u>La Spezia</u>	SP	<u>Liguria</u>	223,516	881	254	32
<u>Lodi</u>	LO	<u>Lombardy</u>	227,655	782	291	61

<u>Grosseto</u>	GR	<u>Tuscany</u>	228,157	4,501	51	28
<u>Campobasso</u>	CB	<u>Molise</u>	231,086	2,910	79	84
<u>Terni</u>	TR	<u>Umbria</u>	234,665	2,122	111	33
<u>Trieste</u>	TS	<u>Friuli-Venezia Giulia</u>	236,556	212	1,116	6
<u>Rovigo</u>	RO	<u>Veneto</u>	247,884	1,790	138	50
<u>Prato</u>	PO	<u>Tuscany</u>	249,775	365	684	7
<u>Caltanissetta</u>	CL	<u>Sicily</u>	271,729	2,124	128	22
<u>Siena</u>	SI	<u>Tuscany</u>	272,638	3,823	71	36
<u>Benevento</u>	BN	<u>Campania</u>	287,874	2,071	139	78
<u>Savona</u>	SV	<u>Liguria</u>	287,906	1,545	186	69
<u>Piacenza</u>	PC	<u>Emilia- Romagna</u>	289,875	2,590	112	48
<u>Pistoia</u>	PT	<u>Tuscany</u>	293,061	965	304	22
<u>L'Aquila</u>	AQ	<u>Abruzzo</u>	309,820	5,035	62	108
<u>Teramo</u>	TE	<u>Abruzzo</u>	312,239	1,948	160	47
<u>Pordenone</u>	PN	<u>Friuli-Venezia Giulia</u>	315,323	2,130	148	51
<u>Ragusa</u>	RG	<u>Sicily</u>	318,549	1,614	197	12
<u>Viterbo</u>	VT	<u>Lazio</u>	320,294	3,614	89	60

<u>Pescara</u>	PE	<u>Abruzzo</u>	323,184	1,225	264	46
<u>Macerata</u>	MC	<u>Marche</u>	325,362	2,774	117	50
<u>Rimini</u>	RN	<u>Emilia-Romagna</u>	329,302	863	382	27
<u>Sassari</u>	SS	<u>Sardinia</u>	337,237	4,281	79	66
<u>Lecco</u>	LC	<u>Lombardy</u>	340,167	816	417	90
<u>Livorno</u>	LI	<u>Tuscany</u>	342,955	1,211	283	20
<u>Arezzo</u>	AR	<u>Tuscany</u>	349,651	3,236	108	39
<u>Ferrara</u>	FE	<u>Emilia-Romagna</u>	359,994	2,630	137	26
<u>Cremona</u>	CR	<u>Lombardy</u>	363,606	1,771	205	115
<u>Pesaro and Urbino</u>	PU	<u>Marche</u>	366,963	2,564	143	60
<u>Catanzaro</u>	CZ	<u>Calabria</u>	368,597	2,392	154	80
<u>Novara</u>	NO	<u>Piedmont</u>	371,802	1,339	278	88
<u>Potenza</u>	PZ	<u>Basilicata</u>	383,791	6,549	59	100
<u>Ravenna</u>	RA	<u>Emilia-Romagna</u>	392,458	1,858	211	18
<u>Barletta-Andria-Trani</u>	BT	<u>Puglia</u>	392,863	1,538	255	10
<u>Lucca</u>	LU	<u>Tuscany</u>	393,795	1,773	222	35

<u>Forlì-Cesena</u>	FC	<u>Emilia-Romagna</u>	395,489	2,376	166	30
<u>Chieti</u>	CH	<u>Abruzzo</u>	397,123	2,588	153	104
<u>Brindisi</u>	BR	<u>Puglia</u>	403,229	1,839	219	20
<u>Syracuse</u>	SR	<u>Sicily</u>	404,271	2,108	192	21
<u>Mantua</u>	MN	<u>Lombardy</u>	415,442	2,339	178	70
<u>Pisa</u>	PI	<u>Tuscany</u>	417,782	2,445	171	39
<u>Trapani</u>	TP	<u>Sicily</u>	436,624	2,460	177	24
<u>Avellino</u>	AV	<u>Campania</u>	439,137	2,792	157	119
<u>Alessandria</u>	AL	<u>Piedmont</u>	440,613	3,559	124	190
<u>Parma</u>	PR	<u>Emilia-Romagna</u>	442,120	3,450	128	47
<u>Agrigento</u>	AG	<u>Sicily</u>	454,002	3,042	149	43
<u>Ancona</u>	AN	<u>Marche</u>	481,028	1,940	248	56
<u>Frosinone</u>	FR	<u>Lazio</u>	498,167	3,243	154	91
<u>Bolzano</u>	BZ	<u>Trentino-Alto Adige/Südtirol</u>	507,657	7,400	69	116
<u>Trento</u>	TN	<u>Trentino-Alto Adige/Südtirol</u>	529,457	6,203	85	217
<u>Reggio Emilia</u>	RE	<u>Emilia-Romagna</u>	530,343	2,292	231	45

<u>Udine</u>	UD	<u>Friuli-Venezia Giulia</u>	541,522	4,904	110	136
<u>Pavia</u>	PV	<u>Lombardy</u>	548,307	2,965	185	190
<u>Latina</u>	LT	<u>Lazio</u>	555,692	2,250	247	33
<u>Cagliari</u>	CA	<u>Sardinia</u>	563,180	4,570	123	71
<u>Reggio Calabria</u>	RC	<u>Calabria</u>	566,977	3,184	178	97
<u>Taranto</u>	TA	<u>Puglia</u>	580,028	2,436	238	29
<u>Cuneo</u>	CN	<u>Piedmont</u>	592,303	6,902	86	250
<u>Como</u>	CO	<u>Lombardy</u>	594,988	1,288	462	160
<u>Foggia</u>	FG	<u>Puglia</u>	640,836	6,966	92	64
<u>Messina</u>	ME	<u>Sicily</u>	653,737	3,247	201	108
<u>Perugia</u>	PG	<u>Umbria</u>	671,821	6,332	106	59
<u>Modena</u>	MO	<u>Emilia-Romagna</u>	700,913	2,689	261	47
<u>Cosenza</u>	CS	<u>Calabria</u>	734,656	6,650	110	155
<u>Lecce</u>	LE	<u>Puglia</u>	815,597	2,759	296	87
<u>Monza and Brianza</u>	MB	<u>Lombardy</u>	849,636	405	2,098	55
<u>Venice</u>	VE	<u>Veneto</u>	863,133	2,461	351	44
<u>Vicenza</u>	VI	<u>Veneto</u>	870,740	2,723	320	121

<u>Genoa</u>	GE	<u>Liguria</u>	882,718	1,839	480	67
<u>Varese</u>	VA	<u>Lombardy</u>	883,285	1,199	737	141
<u>Treviso</u>	TV	<u>Veneto</u>	888,249	2,477	359	95
<u>Caserta</u>	CE	<u>Campania</u>	916,467	2,640	347	104
<u>Verona</u>	VR	<u>Veneto</u>	920,158	3,120	295	98
<u>Padua</u>	PD	<u>Veneto</u>	934,216	2,143	436	104
<u>Bologna</u>	BO	<u>Emilia-Romagna</u>	991,924	3,702	268	60
<u>Florence</u>	FI	<u>Tuscany</u>	998,098	3,515	284	44
<u>Catania</u>	CT	<u>Sicily</u>	1,090,101	3,553	307	58
<u>Bergamo</u>	BG	<u>Lombardy</u>	1,098,740	2,723	404	244
<u>Salerno</u>	SA	<u>Campania</u>	1,109,705	4,918	226	158
<u>Palermo</u>	PA	<u>Sicily</u>	1,249,577	4,992	250	82
<u>Brescia</u>	BS	<u>Lombardy</u>	1,256,025	4,783	263	206
<u>Bari</u>	BA	<u>Puglia</u>	1,258,706	3,821	329	48
<u>Turin</u>	TO	<u>Piedmont</u>	2,302,353	6,829	337	315
<u>Naples</u>	NA	<u>Campania</u>	3,080,873	1,171	2,631	92
<u>Milan</u>	MI	<u>Lombardy</u>	3,156,694	1,575	2,004	134
<u>Rome</u>	RM	<u>Lazio</u>	4,194,068	5,352	784	121

-	-	-	60,626,442	301,338	201	8,094
---	---	---	------------	---------	-----	-------

На першому рівні територіального устрою знаходяться **регіони**, яких утворено 20, з них 15 наділені ординарним статусом, а 5 – спеціальним. Слід зауважити, що часто в літературі можемо знайти визначення, що саме ці 5 регіонів зі спеціальним статусом є автономними, на відміну від інших. В цьому контексті слід зауважити, що італійська модель визнає регіони як територіальні одиниці найвищого рівня, наділені автономністю у вирішенні цілого ряду питань регіонального значення. В цьому аспекті всі вони можуть вважатись автономними. Натомість 5 з них мають розширений ступінь повноважень або відмінну від решти систему регіонального управління, що передбачено відповідними нормативними актами. Ці 5 регіонів також наділені специфікою у культурологічно-ментальній сфері. Трентіно-Альто-Адідже, Валле-д'Аоста та Фріулі-Венеція-Джулія є місцями компактного проживання німецької, французької та словенської національної меншини. Сардинія та Сицилія, внаслідок свого острівного розташування, наділені власними ментальними особливостями. Більшість регіонів була утворена в 1970 році, хоча їх існування було передбачено Конституцією ще у 1948 році.

Регіонам Італії також характерні значні диспропорції у географічній сфері, політиці та економіці. Найбільшим за площею регіоном є Сицилія – 25 711 кв.км, найменшим – Валле-д'Аоста – 3 263 кв. км. За кількістю населення лідирує Ломбардія – 9 749 593, найменшою, як і за площею є Валле-д'Аоста – 126 933 осіб. [4]

Таб.2 ІТАЛІЙСЬКІ РЕГІОНИ

Регіон	Центр	Населення	Площа (km ²)	Щільність (чол/km ²)	Провінції
<u>Valle d'Aosta</u>	<u>Aosta</u>	126 933	3 263	39	Немає
<u>Molise</u>	<u>Campobasso</u>	312 394	4 438	70	<u>Campobasso, Isernia</u>
<u>Basilicata</u>	<u>Potenza</u>	575 902	9 995	58	<u>Matera, Potenza</u>
<u>Umbria</u>	<u>Perugia</u>	885 535	8 456	105	<u>Perugia, Terni</u>
<u>Trentino-Alto Adige</u>	<u>Trento</u>	1 036 707	13 607	76	<u>Bolzano, Trento</u>
<u>Friuli-Venezia Giulia</u>	<u>Trieste</u>	1 219 356	7 858	155	<u>Gorizia, Pordenone, Trieste, Udine</u>
<u>Abruzzo</u>	<u>L'Aquila</u>	1 307 919	10 763	122	<u>Chieti, L'Aquila, Pescara, Teramo</u>
<u>Marche</u>	<u>Ancona</u>	1 541 692	9 366	165	<u>Ancona, Ascoli Piceno, Fermo, Macerata, Pesaro e Urbino</u>
<u>Liguria</u>	<u>Genova</u>	1 565 349	5 422	289	<u>Genova, Imperia, La Spezia, Savona</u>

<u>Sardegna</u>	<u>Cagliari</u>	1 637 193	24 090	68	<u>Cagliari</u> , <u>Carbonia-Iglesias</u> , <u>Medio Campidano</u> , <u>Nuoro</u> , <u>Ogliastra</u> , <u>Olbia-Tempio</u> , <u>Oristano</u> , <u>Sassari</u>
<u>Calabria</u>	<u>Catanzaro</u>	1 954 403	15 081	130	<u>Catanzaro</u> , <u>Cosenza</u> , <u>Crotone</u> , <u>Reggio Calabria</u> , <u>Vibo Valentia</u>
<u>Toscana</u>	<u>Firenze</u>	3 679 027	22 994	160	<u>Arezzo</u> , <u>Firenze</u> , <u>Grosseto</u> , <u>Livorno</u> , <u>Lucca</u> , <u>Massa Carrara</u> , <u>Pisa</u> , <u>Pistoia</u> , <u>Prato</u> , <u>Siena</u>
<u>Puglia</u>	<u>Bari</u>	4 045 949	19 358	209	<u>Bari</u> , <u>Barletta-Andria-Trani</u> , <u>Brindisi</u> , <u>Lecce</u> , <u>Foggia</u> , <u>Taranto</u>
<u>Emilia-Romagna</u>	<u>Bologna</u>	4 354 450	22 446	194	<u>Bologna</u> , <u>Ferrara</u> , <u>Forlì-Cesena</u> , <u>Modena</u> , <u>Parma</u> , <u>Piacenza</u> , <u>Ravenna</u> , <u>Reggio Emilia</u> , <u>Rimini</u>
<u>Piemonte</u>	<u>Torino</u>	4 366 251	25 402	172	<u>Alessandria</u> , <u>Asti</u> , <u>Biella</u> , <u>Cuneo</u> , <u>Novara</u> , <u>Torino</u> , <u>Verbania</u> , <u>Verbano Cusio Ossola</u> , <u>Vercelli</u>
<u>Veneto</u>	<u>Venezia</u>	4 865 380	18 399	264	<u>Belluno</u> , <u>Padova</u> , <u>Rovigo</u> , <u>Treviso</u> , <u>Venezia</u> , <u>Verona</u> , <u>Vicenza</u>
<u>Sicilia</u>	<u>Palermo</u>	4 994 817	25 711	194	<u>Agrigento</u> , <u>Caltanissetta</u> , <u>Catania</u> , <u>Enna</u> , <u>Messina</u> , <u>Palermo</u> , <u>Ragusa</u> , <u>Siracusa</u> , <u>Trapani</u>
<u>Lazio</u>	<u>Roma</u>	5 550 459	17 236	322	<u>Frosinone</u> , <u>Latina</u> , <u>Rieti</u> , <u>Roma</u> , <u>Viterbo</u>
<u>Campania</u>	<u>Napoli</u>	6 061 155	13 590	446	<u>Avellino</u> , <u>Benevento</u> , <u>Caserta</u> , <u>Napoli</u> , <u>Salerno</u>

<u>Lombardia</u>	<u>Milano</u>	9 749 593	23 861	409	<u>Bergamo, Brescia, Como, Cremona, Lecco, Lodi, Mantova,</u> <u>Milano, Monza</u> <u>Brianza, Pavia, Sondrio, Varese</u>
PAZOM		59 530 464	301 338	198	

Найвищим представницьким та законодавчим органом регіону є **регіональна рада**, яка складається з обраних населенням за пропорційною виборчою системою депутатів. Найвищою посадовою особою регіону є **президент**, який обирається населенням і утворює та керує виконавчим органом влади – **джунтою**. Формування списку кандидатів у депутати ради відбувається політичними партіями і очолює його кандидат у президенти. Список переможця отримує абсолютну більшість у раді – від 60 відсотків до 3/5 загального складу.

Формування законодавчого органу спеціальних регіонів має відповідні відмінності. Так, у регіоні Валле-д’Аоста функції регіональної ради виконує провінційна рада; у Трентіно-Альто-Адідже регіональна рада складається з двох провінційних рад і її головою є, за принципом черговості, президент однієї з провінцій; Сицилійська рада має назву Асамблея тощо.

Регіональні ради наділені обмеженими **законодавчими повноваженнями** залишкового принципу: вони вправі приймати законодавчі акти в тих сферах, які не врегульовані загально-італійським законодавством, або в тих, які визначені сферою конкуруючої юрисдикції. Таким чином, регіони приймають власні **статути**, в яких визначаються основні засади утворення і функціонування цієї

територіальної спільноти, а також **обласні закони**, які регулюють основні сфери суспільного життя.

Для виконання функцій регіони забезпечені **фінансовими ресурсами**: на їх території залишається до 20% зібраних державних податків, окрім цього вони вправі вводити місцеві податки і збори. Більша частина державних податків направлена на фінансування системи регіональної охорони здоров'я. В спеціальних регіонах питома вага загальнодержавних податків, які залишаються на фінансування регіону, вища. Так, у регіонах Фріулі-Венеція-Джулія така частка складає 60%, а Сицилія зберігає всі 100%. Натомість ці регіони повинні самостійно піклуватися про більшу частину державних видатків починаючи від охорони здоров'я до всіх інфраструктурних проектів.

В кожному з регіонів діють урядові **комісари**, які представляють центральний уряд та мають наглядові функції за додержанням чинного законодавства та координуючі повноваження стосовно діяльності територіальних органів державної влади. Згадані посадові особи призначаються Президентом Республіки за поданням Прем'єр-Міністра, погодженого з міністром внутрішніх справ та профільними міністрами. Ними призначаються особи з числа префектів, суддів або прокурорів. Часто комісарами призначаються префекти столичних провінцій відповідного регіону.

Всі регіони поділяються на провінції, окрім регіону Валле-д'Аоста, межі якого збігаються з провінцією Аоста.

III. Італія у пошуці оптимальної територіальної моделі

Починаючи з об'єднання Італії у 1861 році спостерігалось постійне **зростання кількості провінцій**. До певного періоду це було пов'язано з розширенням території. Так, у 1961 році нараховувалося 59 провінцій, а 1870 році, після приєднання території Риму та частини Ломбардо-Венеційського королівства, яке було під владою Австрії, їх число зросло до 69.

Протягом ХХ століття **кількість провінцій майже подвоїлася**. Станом на 2013 рік всього нараховувалося 110 провінцій. Процес збільшення їх кількості відбувався за рахунок поділу вже існуючих провінцій, через

зростання кількості населення, економічного потенціалу та політичного значення окремих міст. Результатом постійного збільшення кількості провінцій стали наявні диспропорції на політичній та економічній мапі країни, плутанина та непомірне зростання управлінського апарату.

Слід зауважити, що не дивлячись на наявність значної кількості великих міст – Рим, Мілан, Турин, Неаполь, Флоренція, Венеція, Болонья тощо – в Італії залишалася чинною чітка триступінчата система територіального устрою, яка **не передбачала якогось спеціального статусу для таких комун**, залишаючи їх в адміністративному плані підвладними провінціям.

Така ситуація спричинила тенденції по перегляду існуючого адміністративно-територіального устрою, яка набула особливої ваги після криз 2008 року. У основі пропонованих реформ лежало два фактори:

- 1) економія державних видатків;**
- 2) збільшення статусу великих міст.**

В 1990 році було введено поняття «**метропольних міст**», якими за рішенням парламенту могли стати міста зі значною кількістю населення, разом з міською агломерацією. За регіонами зі спеціальним статусом резервувалося право самостійно визначати метропольні міста. Суть такого інституту полягала у наданні права провінції відповідним містам при збереженні прав комуни; при цьому діючі до того часу провінції

підлягали розформуванню. Станом на сьогодні законодавчо утворено 15 метропольних міст. Однак введення в дію цієї реформи постійно відтермінується, таким чином зводячи нанівець всі її рішення. Черговий очікуваний термін введення в дію – січень 2014 року. [5]

Актуальною сьогодні є також **реформа провінцій**, яка направлена з одного боку на **зменшення їх кількості**, з іншого – на **зміну статусу** та системи органів місцевого самоврядування. Найбільш актуальним проектом реформи є план уряду Монті, який викладений у програмі «Salva Italia». [6] В якості однієї з антикризових дій уряд пропонував зменшити кількість провінцій, чітко визначивши їх мінімальні географічні чинники на рівні 350 000 осіб постійного населення та 2 500 кв.км площі. Окрім цього, передбачено зміну порядку формування ради провінції – тепер вона утворюється радами комун, які входять до складу провінції. Президент провінції обирається відповідною радою і основною його функцією є головування на її засіданнях. В цілому реформа має на меті зменшити статус провінції як одиниці місцевого самоврядування, перерозподіливши відповідні повноваження на користь комун та регіонів. Провінція мала стати консультативним координатором поміж органами місцевого самоврядування, для вирішення спільних проектів. Незмінною залишалась роль провінції у сенсі державного управління. У випадку вступу даних змін у силу фактично можна було спостерігати перетворення системи місцевого самоврядування з трирівної на дворівневу – комуни і метропольні міста на нижчому рівні та регіони на вищому. Так само дворівневою залишилась би система територіальних органів державної влади – базовий рівень провінції та координуючий рівень регіону. Однак згадана реформа відкладена, оскільки Конституційний суд Італії 3 липня 2013 року визнав її неправомірною.

Таб.3 ПРОВІНЦІЇ ТА МЕТРОПОЛЬНІ МІСТА ЗА УРЯДОВОЮ РЕФОРМОЮ

Провінція	Регіон	Центр	Площа km ²	Населення	Щільність чол./km ²	Муніципалітети
<u>Alessandria–Asti*</u>	<u>Piedmont</u>	<u>Alessandria</u>	5,024	663,208	132	308
<u>Ancona</u>	<u>Marche</u>	<u>Ancona</u>	1,940	482,847	249	49
<u>Aosta</u>	<u>Aosta Valley</u>	<u>Aosta</u>	3,263	128,820	39	74
<u>Arezzo</u>	<u>Tuscany</u>	<u>Arezzo</u>	3,236	350,717	108	39
<u>Ascoli Piceno–Fermo–Macerata*</u>	<u>Marche</u>	<u>Ascoli Piceno</u>	4,862	718,466	148	130
<u>Avellino–Benevento*</u>	<u>Campania</u>	<u>Benevento</u>	4,863	884,216	181	197
<u>Bari **</u>	<u>Apulia</u>	<u>Bari</u>	3,821	1,259,377	330	41
<u>Barletta-Andria-Trani-Foggia*</u>	<u>Apulia</u>	<u>Foggia</u>	8,504	1,031,813	121	71

Провінція	Region	Центр	Площа km ²	Населення	Щільність чол./km ²	Муніципалітети
<u>Brindisi-Taranto*</u>	<u>Apulia</u>	<u>Taranto</u>	4,275	980,597	229	49
<u>Belluno</u>	<u>Veneto</u>	<u>Belluno</u>	3,676	212,501	58	69
<u>Bergamo</u>	<u>Lombardy</u>	<u>Bergamo</u>	2,723	1,107,950	407	244
<u>Biella-Vercelli*</u>	<u>Piedmont</u>	<u>Vercelli</u>	3,002	363,992	121	168
<u>Bologna**</u>	<u>Emilia Romagna</u>	<u>Bologna</u>	3,702	1,001,163	270	60
<u>Bolzano</u>	<u>Trentino-Alto Adige/Südtirol</u>	<u>Bolzano</u>	7,400	512,713	69	116
<u>Brescia</u>	<u>Lombardy</u>	<u>Brescia</u>	4,783	1,267,369	265	206
<u>Campobasso- Isernia*</u>	<u>Molise</u>	<u>Campobasso</u>	4,439	318,488	72	136
<u>Caserta</u>	<u>Campania</u>	<u>Caserta</u>	2,640	1,020,577	386	104
<u>Catanzaro- Crotona-Vibo Valentia*</u>	<u>Calabria</u>	<u>Catanzaro</u>	5,247	707,917	135	157
<u>Chieti-Pescara*</u>	<u>Abruzzo</u>	<u>Pescara</u>	3,813	722,044	189	180
<u>Como-Lecco- Varese*</u>	<u>Lombardy</u>	<u>Como</u>	3,303	1,830,294	554	391
<u>Cosenza</u>	<u>Calabria</u>	<u>Cosenza</u>	6,650	734,267	110	155
<u>Cremona-Lodi- Mantova*</u>	<u>Lombardy</u>	<u>Cremona</u>	4,892	1,012,461	207	246
<u>Cuneo</u>	<u>Piedmont</u>	<u>Cuneo</u>	6,902	595,184	86	250
<u>Ferrara</u>	<u>Emilia Romagna</u>	<u>Ferrara</u>	2,630	359,290	137	26
Firenze-Pistoia- Prato***	<u>Tuscany</u>	<u>Firenze</u>	4,845	1,549,696	320	73
<u>Frosinone- Latina*</u>	<u>Lazio</u>	<u>Latina</u>	5,493	1,059,279	193	124
<u>Genova*</u>	<u>Liguria</u>	<u>Genova</u>	1,839	880,085	479	67
<u>Gorizia</u>	<u>Friuli Venezia Giulia</u>	<u>Gorizia</u>	466	142,017	305	25

Провінція	Region	Центр	Площа km ²	Населення	Щільність чол./km ²	Муніципалітети
<u>Grosseto-Siena*</u>	<u>Tuscany</u>	<u>Grosseto</u>	8,324	501,908	60	64
<u>Imperia-Savona*</u>	<u>Liguria</u>	<u>Savona</u>	2,701	509,956	189	136
<u>L'Aquila-Teramo*</u>	<u>Abruzzo</u>	<u>L'Aquila</u>	6,983	622,911	89	155
<u>La Spezia</u>	<u>Liguria</u>	<u>La Spezia</u>	881	223,328	253	32
<u>Lecce</u>	<u>Apulia</u>	<u>Lecce</u>	2,759	814,233	295	97
<u>Livorno-Lucca-Massa Carrara-Pisa*</u>	<u>Tuscany</u>	<u>Livorno</u>	6,586	1,361,618	207	111
<u>Lucania*</u>	<u>Basilicata</u>	<u>Potenza</u>	9,996	585,386	59	131
Napoli*	<u>Campania</u>	<u>Napoli</u>	1,171	3,579,078	3,056	92
<u>Novara-Verbano-Cusio-Ossola*</u>	<u>Piedmont</u>	<u>Novara</u>	3,595	536,223	149	165
Milano-Monza***	<u>Lombardy</u>	<u>Milano</u>	1,980	4,057,100	2,049	189
<u>Modena-Reggio nell'Emilia*</u>	<u>Emilia Romagna</u>	<u>Modena</u>	4,981	1,241,545	249	92
<u>Padova-Treviso*</u>	<u>Veneto</u>	<u>Padova</u>	4,620	1,832,991	397	199
<u>Parma-Piacenza*</u>	<u>Emilia Romagna</u>	<u>Parma</u>	6,040	739,089	122	95
<u>Pavia</u>	<u>Lombardy</u>	<u>Pavia</u>	2,965	552,351	186	190
<u>Pesaro-Urbino</u>	<u>Marche</u>	<u>Pesaro and Urbino</u>	2,564	367,522	143	60
<u>Pordenone</u>	<u>Friuli Venezia Giulia</u>	<u>Pordenone</u>	2,130	316,226	148	51
<u>Reggio Calabria**</u>	<u>Calabria</u>	<u>Reggio Calabria</u>	3,184	565,724	178	97
<u>Rieti-Viterbo*</u>	<u>Lazio</u>	<u>Viterbo</u>	6,364	483,922	76	133
<u>Romagna*</u>	<u>Emilia Romagna</u>	<u>Ravenna</u>	5,097	1,125,776	221	75
<u>Roma**</u>	<u>Lazio</u>	<u>Roma</u>	5,352	4,246,792	793	121
<u>Rovigo-Verona*</u>	<u>Veneto</u>	<u>Verona</u>	4,910	1,175,001	239	148

Провінція	Реґіон	Центр	Площа km ²	Населення	Щільність чол./km ²	Муніципалітети
<u>Salerno</u>	<u>Campania</u>	<u>Salerno</u>	4,918	1,410,020	286	158
<u>Sondrio</u>	<u>Lombardy</u>	<u>Sondrio</u>	3,210	183,340	57	78
<u>Torino</u> **	<u>Piedmont</u>	<u>Torino</u>	6,829	2,309,587	338	315
<u>Trieste</u>	<u>Friuli Venezia Giulia</u>	<u>Trieste</u>	212	235,783	1,112	6
<u>Trento</u>	<u>Trentino-Alto Adige/Südtirol</u>	<u>Trento</u>	6,203	534,825	86	217
<u>Udine</u>	<u>Friuli Venezia Giulia</u>	<u>Udine</u>	4,904	541,327	110	136
<u>Venezia</u> **	<u>Veneto</u>	<u>Venezia</u>	2,461	865,535	352	44
<u>Vicenza</u>	<u>Veneto</u>	<u>Vicenza</u>	2,723	874,733	321	121
Позначення						
* новоутворена провінція						
** метропольне місто						
*** метропольне місто та новоутворена провінція						

Таб. 4 РЕФОРМА ПРОВІНЦІЙ В АВТОНОМНИХ ОБЛАСТЯХ

Провінція	Реґіон	Центр	Площа km ²	Населення	Щільність чол./km ²	Муніципалітети
<u>Agrigento</u>	<u>Sicily</u>	<u>Agrigento</u>	3,042	452,620	149	43
<u>Cagliari</u>	<u>Sardinia</u>	<u>Cagliari</u>	4,570	564,314	124	71
<u>Caltanissetta</u> *	<u>Sicily</u>	<u>Caltanissetta</u>	2,124	270,030	127	22
<u>Carbonia-Iglesias</u> *	<u>Sardinia</u>	<u>Carbonia and Iglesias</u>	1,495	129,297	86	23
<u>Catania</u>	<u>Sicily</u>	<u>Catania</u>	3,553	1,089,811	307	58
<u>Enna</u> *	<u>Sicilia</u>	<u>Enna</u>	2,561	171,273	67	20

Провінція	Реґіон	Центр	Площа км ²	Населення	Щільність чол./км ²	Муніципалітети
<u>Nuoro</u> *	Serdagna	<u>Nuoro</u>	3,934	159,659	41	52
<u>Ogliastra</u> *	Serdagna	<u>Lanusei and Tortolì</u>	1,854	57,928	31	23
<u>Olbia-Tempio</u> *	Serdagna	<u>Olbia and Tempio Pausania</u>	3,399	159,393	47	26
<u>Oristano</u> *	Serdagna	<u>Oristano</u>	3,040	165,069	54	88
<u>Medio Campidano</u> *	Serdagna	<u>Sanluri and Villacidro</u>	1,516	101,716	67	28
<u>Messina</u>	Sicilia	<u>Messina</u>	3,247	650,629	200	108
<u>Palermo</u>	Sicilia	<u>Palermo</u>	4,992	1,249,350	250	82
<u>Ragusa</u> *	Sicilia	<u>Ragusa</u>	1,614	320,504	199	12
<u>Sassari</u> *	Serdagna	<u>Sassari</u>	4,281	336,605	79	66
<u>Syracuse</u> *	Sicilia	<u>Syracuse</u>	2,108	403,761	192	21
<u>Trapani</u> *	Sicilia	<u>Trapani</u>	2,460	435,502	177	24
*						
Росформована урядом регіону						

Метропольні міста за урядовою реформою:

Рим – населення 4 282 000,
Мілан – 3 707 000,
Неаполь – 3 081 000,
Турин – 2 215 000,
Барі – 1 541 000,
Генуя – 1 510 781,
Флоренція – 1 403 000,
Палермо – 1 234 000,
Катанія – 1 054 000,
Болонья – 915 000,
Венеція – 809 000,
Кальярі – 760 000,
Мессіна – 662 000,
Реджо-Калабрія – 270 000,
Трієст – 242 000.

Висновки

Італійська модель територіального устрою характерна такими ознаками:

1. Триступенева система поділу території на регіони, провінції, комуни. При цьому державна влада утворює свої територіальні органи на рівні провінцій та регіонів, а в комунах повістю делегує відповідні функції органами місцевого самоврядування; базовим у цьому аспекті є рівень провінції. Місцеве самоврядування здійснюється на всіх трьох рівнях устрою.
2. Територіальний устрій значною мірою відображає історичні та ментальні фактори відповідних територій і не завжди має в своїй основі економічні та географічні чинники.
3. Значна ступінь децентралізації, яка полягає у широкому застосуванні принципу субсидіарності та делегування повноважень від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. Такі органи для здійснення відповідних функцій наділяються повноваженнями, компетенцією, відповідними фінансовими ресурсами та відповідальністю. Найбільшим ступенем автономності наділені регіони, які володіють правом прийняття законів місцевого значення у сфері залишкової компетенції та конкуруючого законодавства.
4. Територіальні органи державної влади виконують спеціальні функції, передусім у сфері правопорядку, нагляду за законністю та судочинством. Представники центрального уряду, якими є префекти у провінціях та комісари регіонів, окрім повноважень по координації дій територіальних органів державної влади, здійснюють нагляд за законністю діяльності органів місцевого самоврядування, а також виступають у якості ланки, що поєднує місцеве самоврядування і уряд.
5. На сьогодні триває пошук оптимальної системи територіального поділу. Спостерігається намагання скоротити видатки на утримання державного апарату та органів місцевого самоврядування через зменшення кількості провінцій та розподіл їх самоврядних повноважень на користь комун та регіонів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.comuni-italiani.it/nomi/omonimi/>
2. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://demo.istat.it/>
3. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:1998-03-31;112!vig=>
4. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www3.istat.it/dati/dataset/20071004_00/
5. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.handylex.org/stato/1080690.shtml>
6. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.lavoro.gov.it/NR/rdonlyres/9A1E3559-4769-483E-9E1EBE886A784A41/0/20111206_DL_201.pdf